

Protos. Dr. Mihail Harbuzaru

Mănăstirea Sinaia

Mănăstirea Sinaia, ctitorită de Spătarul Mihai Cantacuzino între anii 1690-1695, deține o bibliotecă ce cuprinde cărțile care au fost folosite la slujbe, apoi cele ale monahilor răposați aici în ultimii 300 de ani, dar și donații de la credincioși, precum și unele cărți aduse la Sinaia de Eforia Spitalelor Civile în ultima parte a secolului al XIX-lea, de la mănăstirile transformate în parohii în acea perioadă, mai ales din Prahova. Cărțile de slujbă grecești au fost folosite cel puțin o sută de ani la Sinaia, ca în mai toate teritoriile locuite de români, până au fost traduse toate în limba română, traducere finalizată abia la jumătatea secolului al XIX-lea prin tipărirea cărților de muzică psaltică. Mănăstirea Sinaia, situată în nordul județului Prahova, a aparținut întotdeauna de Mitropolia Ungrovlahiei, care a ținut până în 1872 de Patriarhia Ecumenică.

Donațiile de carte de la particulari au fost mai consistente în timpul stăreției Arhim. Nifon Popescu (1888-1909), care a reorganizat biblioteca mănăstirii. Apropierea de Curtea Regală de la Castelul Peleş, dezvoltarea stațiunii montane Sinaia și a turismului în zonă a dus la realizarea unui muzeu în cadrul mănăstirii, de a cărei organizare s-a ocupat Eforia Spitalelor Civile, care patrona averile Mănăstirii Sinaia. Un rol în dezvoltarea acestui muzeu, în care familia regală își plimba adeseori musafirii, l-au avut și Nicolae Iorga, cel mai mare istoric al românilor, apoi Alexandru Tzigara-Samurcaș (la începutul secolului XX), fondatorul Muzeului Țăranului Român și directorul acestuia timp de 40 de ani (1906-1946), prieten apropiat al Regelui Carol I (1866-1914), care rezida cel mai mult la Castelul Peleş de la Sinaia. Biblioteca a fost pentru o bună perioadă de timp parte a muzeului, care a fost inaugurat în 1895, cu prilejul împlinirii a 200 de ani de la înființarea mănăstirii. De altfel și astăzi unele dintre cele mai importante tipărituri ale mănăstirii sunt expuse în muzeu, cum ar fi *Biblia de la București*, 1688, sau *Mineiul pe Aprilie*, Veneția, 1685, semnat de ctitorul Mihai Cantacuzino.

Din nefericire, o parte din bibliotecă a fost jefuită de către soldații germani din timpul Primului Război Mondial. Starețul Arhim. Dionisie Simionescu raporta Mitropoliei Ungrovlahiei stricăciunile produse de război, printre care și cele suportate de bibliotecă, din care au fost luate multe cărți, mai ales în limba germană. În al Doilea Război Mondial frontul nu a ajuns până la Sinaia, iar la venirea comuniștilor la putere au fost confiscate prin ordin de sus cărțile referitoare la Familia Regală a României, deci doar cărți moderne românești. Nu mai știm ce s-a întâmplat la invaziile trecute, când mănăstirea a fost ocupată: în timpul războiului ruso-austro-turc din 1787-1791, când turcii au dat foc bisericii vechi; în 1821, când au rămas doar doi călugări paznici, ca urmare a invaziilor turcești și rusești pentru înfrângerea Eteriei și a Revoluției lui Tudor Vladimirescu, când foarte mulți români s-au refugiat în Brașov, prin Valea Prahovei; în 1848, când rușii au ocupat mănăstirea, aflându-se în drum spre Transilvania pentru a potoli și această Revoluție. Între anii 1853-1854, în timpul Războiului Crimeii, Mănăstirea Sinaia a devenit iar, pentru un an și mai bine, garnizoană militară austriacă și cartier general al generalului Hess¹.

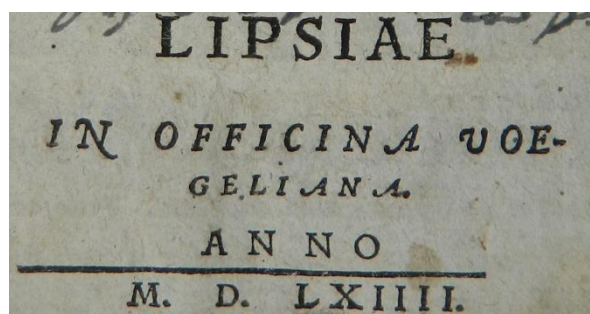
Mulțumesc Doamnei Dr. Loredana Dascăl, arhivist paleograf de la Arhivele Naționale ale României, București, pentru traducerea celor mai dificile însemnări grecești, Domnului Dr. Șesan Dragoș, fost arhivist paleograf la aceeași instituție, pentru transliterarea celor mai dificile însemnări din grafia chirilică, precum și Arhim. Dr. Policarp Chițulescu, directorul Bibliotecii Sf. Sinod, pentru ajutorul dat în identificarea multor tipărituri lipsite de fila de titlu. Mulțumesc și PC. Părinte Ionuț-Dumitru Uliniuc din Nicosia, Cipru, care m-a ajutat cu amabilitate la descifrarea multor pagini de titlu grecești.

Biblioteca Sfintei Mănăstiri Sinaia deține un număr de 104 tipărituri grecești.

Cea mai veche dintre acestea (și din întreaga bibliotecă) este un **Nou Testament** tipărit în **Leipzig** (Landul Saxonia, estul Germaniei), în anul **1564**. Numărul de inventar, 2117, este dat probabil la reorganizarea bibliotecii de la sfârșitul secolului al XIX-lea și arată doar că face parte din seria de tipărituri grecești vechi, iar lipsa vreunei dedicații

¹ Gheorghe Nistorescu, *Din plaiul Prahovei la Sinaia, istorie și contemporaneitate*, Ed. Arhimede, București, 1995, p. 23.

indică spre faptul că nu a fost primit de starețul Nifon ci trebuie să fi fost mai înainte de el (maximum anul 1888) în biblioteca noastră.

Din ultima filă a *Noului Testament grecesc* din Leipzig, 1564

Un *Minei pe Aprilie*, tipărit la Veneția în 1685, nr. inv. 1987, expus în muzeu, poartă dedicația ctitorului, pe ultima filă de gardă: „Acest Minei al lunii lui Apr<ilie> este al Sf<intei> Mă<năs>tiri> Sinaia de supt muntele Buceaci, dat de Mih<ail> Spăt<ar> Cantacuzino”. Ctitorul nostru a studiat la Padova și a menținut strânse legături cu Veneția, care stăpânea pe atunci Padova. De altfel, ctitoria sa, Spitalul Colțea din București, a fost organizată după modelul spitalului *San Lazzaro e Medicanti* din Veneția. Serenissima Republică a fost în Evul Mediu cel mai important centru de tipărire al cărților grecești, cu precădere al celor de slujbă, având în vedere marea comunitate greacă din oraș dar și cenzura otomană din Balcani și Asia Mică și cea catolică din Veneția, care nu permitea editarea de cărți anti-catolice.

Biblioteca noastră deține 71 de cărți publicate la **Veneția**, majoritatea de slujbă. Amintim un *Octoih* din 1669, apoi seria de 13 *Minee* din 1672-1678, tipărite de Nicolaos Glykis, (dintre care *Mineiul pe Mai*, din 1678, *pe Noiembrie*, din 1878 și cel *pe Martie*, din 1675, au aparținut Mănăstirii Cobia, Județul Dâmbovița, al cărei stareț în 1799 era grecul Theofan ieromonahul din Ioannina²). Cărțile vechi ale Mănăstirii Cobia au fost aduse probabil de Eforia Spitalelor Civile la muzeul din Sinaia atunci când acesta a început să se contureze, în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea.

Mineiul pe Octombrie, din 1683, nr. inv. 2000, provine tot de la Mănăstirea Cobia, așa cum atestă o însemnarea grecească de pe verso filei de titlu, a aceluiași egumen Theofan. *Mineiul pe Aprilie*, 1685, a fost dăruit Mănăstirii Sinaia de ctitorul Spătarul Mihai Cantacuzino. *Mineiul pe Februarie*, 1689, nr. inv. 1985, este o raritate și lipsește chiar și din catalogul lui Émile Legrand³.

Un *Triod* venețian de la 1683, nr. inv. 2017, provine din apropiata Episcopie a Argeșului. De la primul episcop al Argeșului, Iosif, Mănăstirea Sinaia deține mai multe tipărituri și manuscrise, inclusiv *Arhieraticonul* lui, bilingv (cu textul românesc în manuscris), tipărit tot la Veneția. Un *Arhieraticon* venețian de la 1714, a aparținut Episcopului român Dosithei Botoșăneanul Periețeanul, care și-a făcut studiile în Grecia, de unde a și primit această carte. Dosithei era bun prieten cu starețul nostru Nifon și a dăruit multe din cărțile sale Bibliotecii Mănăstirii Sinaia, unde s-a recuperat după o îndelungată suferință.

Un *Antologhion*, tomul I, care cuprinde Psaltirea, Ceaslovul, Mineiul pe tot anul, Octoihul și Liturghierul, tipărit probabil la Veneția (îi lipsește fila de titlu), a aparținut metocului Slobozia al Mănăstirii Sinaia, fiind semnat în 1815 de Arhim. Eftimie Rătescu (însemnare chirilică pe p. 314). Iar un alt exemplar din aceeași tipăritură, păstrat fragmentar, a fost dăruit Mănăstirii Poiana, jud. Prahova (astăzi biserică parohială în Orașul Câmpina) de postelnicul Ștefan Jitianu, în 1892 (însemnare grecească pe f. 327).

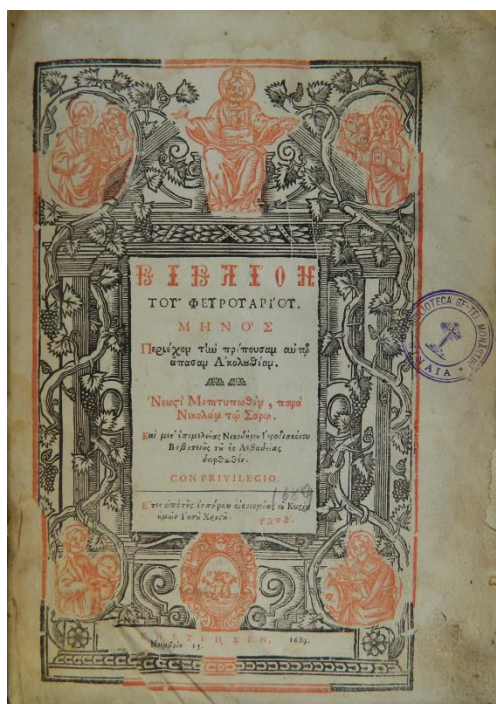
Nouă *Minee* sunt din anul 1740, dintre care cele pe Iulie și Septembrie au aparținut Mănăstirii Târgșor de lângă Ploiești, jud. Prahova. Arhimandritul Eftimie Rătescu semnează pe cel din Septembrie, în anul 1810, pe fila 1 de gardă.

Tot din Veneția sunt un *Octoih* de la 1742; o *Psaltire*, fără filă de titlu, identificată după II 5517 Bibl. Sinod., este din anul 1744; *Viețile Sfinților*, din 1747; *ΒιβλίARIO καλοῦμενον Πίστις* (*Manualul credinței*), 1756, de Nektarios Terpos; Sf. Macarie Egipteanul, *Epistole*, 1773; un *Ceaslov* din 1776; un *Liturghier* din 1776 (a aparținut PS Iosif, primul episcop al Argeșului). *Penticostarul* din 1778 este prezent în două exemplare, din care cel cu nr. inv. 1970 are

² Biblioteca Sfintei Mănăstiri Sinaia, *Mineiul pe Martie*, Veneția, 1675, nr. inv. 1996, însemnare grecească pe ultima filă de gardă^v.

³ Émile Legrand, *Bibliographie Hellénique ou descriptoin raisonnée des ouvrages publiés par des grecs au dix-septième siècle*, tome deuxième, Editura Alphonse Picars et fils, Paris, 1894.

însemnarea, pe ultima filă de gardă^v: „Acest Penticostar a sfintei M<ănăstiri> Sinaia, jud. Prah<ova>, Plaiu Câm<pinei>, de sub poalele muntelui Buceaci, 1802”. *Ἐγκυκλοπαίδεια Φιλολογική* (*Enciclopedia Filologică*), tom. II, 1778; *Ἐγκυκλοπαίδεια Φιλολογική*, tom. III, 1795; *Ταμεῖον Ὁρθοδοξίας* (*Tezaurul Ortodoxiei*), de Episcopul Teofil al Kampaniei, 1780.

Mineiul pe Februarie, Veneția, 1689, pagina de titlu

Din *Liturghiarele* venețiene deținem pe cel din 1785, provenit de la Arhim. Theofilact Dinnu, alt donator al bibliotecii mănăstirii noastre, la sfârșitul secolului al XIX-lea. Un alt *Liturghier* este cel de la 1795. *Octoih*, 1800. *Evangelii* venețiene din 1800, în două exemplare.

Un *Triod* grec, în două exemplare, de la 1800, din care nr. inv. 1969 conține însemnarea, pe fila de gardă 1, în grafie chirilică: „Acest Triodion iaste al Sfintei mănăstiri Sinai de supt muntele Bucegiului ot plaiul Prahova, care mănăstire iaste zidită de Spătarul Mihail Cantacuzino. Degetele mele vor putrezi iar slova cine o va citi ma va pomeni, Eftimie Arhimandr<it> Ră<tes>cu, 1816, Mai 23”.

Λεξικὸν Βαρίνου (*Lexiconul lui Varino*), de Favorino Varino, Episcop de Nocera Umbria, tipărit la Veneția, 1801, titlu grec și latin, parțial deteriorat, de mari dimensiuni.

Evangelhie, 1801. *Νέος Παράδεισος* (*Noul Paradis*), 1806, donată de Arhim. Theofilact Dinnu. Antonie Bizantinul, *Esop Frigianul*, 1807, nr. inv. 2110. Sf. Ioan Damaschin, *Ἑτερον Ἐπτὰ Λόγων* (*Ale aceluiași, Șapte cuvinte*), 1812. *Ὀκτωήχου Σύνθεσις* (*Ohtoih mic*), 1812, donată de Arhim. Theofilact Dinnu.

12 *Minee* venețiene au fost tipărite între anii 1815-1820 și au aparținut Mănăstirii Poiana din Câmpina, jud. Prahova. 11 dintre ele poartă pe coperta 2 însemnarea chirilică: „1844, Avg<ust> 26 s-au dăruit la sfânta m<ănăstire> Poiana de supt iscălitul pentru pomenirea răposaților Dimitrie, Ana. S. D. Zecheru, Câmpina”.

Evangelhiar, 1818, tipografia lui Nicolaos Glyky din Ioaninna. *Ceaslovul Mare*, 1819, două exemplare. Alt *Liturghier*, lipsă fila de titlu, Veneția, pe la 1729, Este identic cu II 521962 din BAR, Veneția, fără filă de titlu, nedatat. Este aproape identic cu cel din 1729. Penultima filă de gardă, grafie chirilică, cerneală neagră: „1. Să știe că la leat 1834 noembrie 13 m-amu dat de obște la sfă<n>tu schit Izvorile. 2. Iară la leatu 1838 aprilie 2 zile m-am călugăritu de sfinția sa părintele Theofan. 3. La leatu 1846 februarie 17 zile m-amu hirotonisit preot de preasfinția sa părintele episcopu Kesarie <al> Buzăul<ui> în ziua de Sfântu Theodor Tiron. De sfinția <sa> Părintele Ghelasie starețu fiind sfinția sa și spre a fi știut amu însemnat. Ghervasie ieromonah”; „La leat 1849 martie 19 m-au hirotonitu preot, în București, la Radu Vodă”.

Mănăstirea Sinaia este situată aproape de Braşov, iar saşii menţineau strânse legături cu oraşele germane. Din **Leipzig** avem pomenitul *Nou Testament* grecesc, din 1564, nr. inv. 2117, cea mai veche tipăritură din biblioteca noastră. Apoi un *Vechi Testament*, din 1730, nr. inv. 2109; *Mineiele pe toate lunile*, publicat în 1761 de Ghedeon Aghiotafitu, precum şi *Εὐαγγελικὴ Σάλπιγξ* (*Trâmbiţa Evanghelică*), de Macarie egumenul, 1758.

Din **Halle**, Saxonia, deţinem un *Nou Testament*, 1710 şi *Ἀπόκρισις Ὁρθοδόξου τινος* (*Raspunsul unui ortodox*), 1775. Iar din **Frankfurt**, un *Grechisches lesebuch*, publicat de I. Philip Krebs în 1826, dăruit de Arhim. Theofilact Dinu.

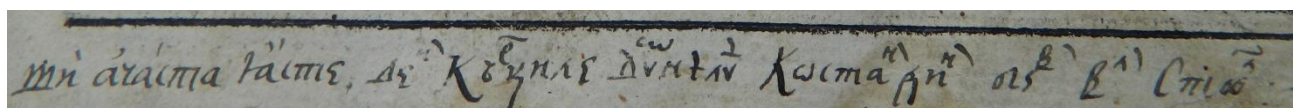
Noul Testament grecesc, Halle, Saxonia, Germania, 1710.

Mai multe cărţi deţinem din cele publicate la **Viena**. În ordinea apariţiei: *Πέτρας σκανδάλου* (*Piatra scandalului, explicarea începutului şi adevăratelor cauze ale Schismei*), de marele predicator Ilie Miniati, 1783; *Psaltirea*, 1793; Dimitrie Nicolae Dârvarul, *Χρυσὸν Ἐγκώλιον* (*Engolpionul de aur*), 1799; *Ἐκλογάριον*, de acelaşi Dimitrie Nicolae Dârvarul, 1804, fără filă de titlu, dar cu titlul românesc în creion *Enciclopedie, Despre cer şi pământ*. Semnătură în creion pe fila 1 de gardă: „A. Skender” (probabil donatorul); Vasiliou Eftimiou, *Ἱστορία συνοπτικὴ τῆς Ἑλλάδος* (*Istorie pe scurt a Eladei*), 1807; Ioanni Nicolaou Constantinou, *Γραμματικὴ Γαλλικῆς* (*Gramatica limbii franceze*), 1806. Fila 1 de gardă, grafie latină, cerneală neagră: „În semn de aducere aminte şi stimă prea Sfinţiei Sale părintelui superior al mănăstirii Sinaea (sic), Arhimandritului Nifon. Elena Hübsch, 1902 Iunie 9.” Prima pagină a introducerii, grafie latină, cerneală neagră: „Bibliotecii M-rei Sinaia, dăruită de Dna Elena Hübsch, iunie 1902. Nifon⁴”. *Psaltirion* - *Psaltirea explicată* de Agapie Monahul Criteanul, 1817; *Ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς* (*Descoperirea Americii*), tom. I, 1820; A. Staghiritu, *Γραμματικὴ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης* (*Gramatica limbii eline*), tom. II, 1828.

⁴ Arhim. Nifon Popescu, stareţul Mănăstirii Sinaia între anii 1888-1909.

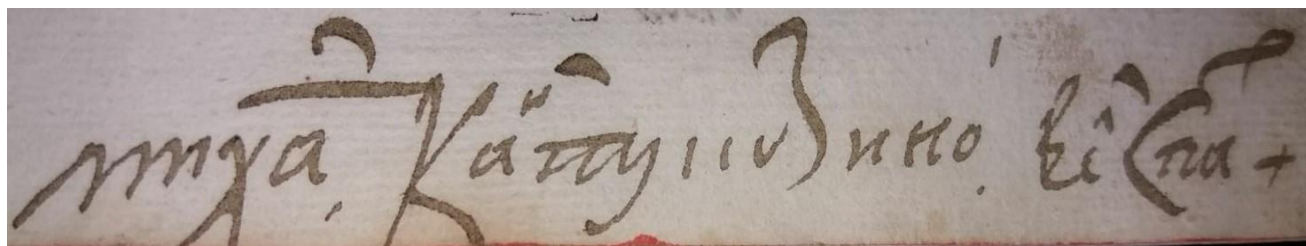
De la **Paris** avem *Opera Sf. Ioan Damaschin*, în două volume, în greacă și latină, din 1712. Începutul celor două volume poartă însemnarea donatorului: „Bibliotecei M-rei Sinaia din parte-mi. Em. Mihăilescu. 1898 April 24”; de la **Moscova**: Vladimir Tevetcov, *Dialoghi greco-rus*, 1809 și *Ἀριστομένης καὶ Γοργώος (Aristomenis și Gorgos)*, de August Heinrich Lafontaine, 1820; de la **Buda** (astăzi partea vestică a Budapestei): *Τὰ Ὀλύμπια- δράμα (Olimpia-dramă)*, de Avva Metastasiu din Italia, 1815.

Și în **Țările Române** au fost publicate multe cărți grecești precum și multe bilingve. Din cele tipărite la **București** deținem, în patru exemplare, *Sfânta Evanghelie-greco-rom.*, din anul 1693. Cea care poartă nr. inv. 43 a făcut parte din celebra bibliotecă a Stolnicului Constantin Cantacuzino, după cum se vede din însemnarea de pe fila de titlu: „Și aceasta iaste den cărțile dumnealui Constantin biv vel stolnic⁵ 1693”. Alte însemnări: „Acesta am scris eu Radu logofăt ot satul Ripiș din Șipot”; „Adică eu Stoica Logofăt at Sfânta Mănăstire Cobia⁶, adică să știe precum că am scris pre această Sfântă Evanghelie la lu(na) lui martie în 12 februarie 7310 (1808)”. P. 142-153: „Și am scris eu Stoica logofătul, precum să știe că această sfântă Evanghelie este a sfintei Mănăstiri Cobia, și cine se va ispiti să o fure afurisit să fie blestemat de 318 sfinți părinți”; P. 154-163: „Această Sfântă Evanghelie iaste a Sfintei Mănăstiri Cobia și s-au furat de la mănăstire și o au găsit iarăși părintele egumenul Nicodim îngropată în pământ și găsindu-o în pământ au fost stricată și au dat-o părintele egumenul ce scrise mai înapoi anume de iară o au legat al doilea rând ca sa fie pentru pomenirea sufletului Sfinției Sale la mănăstire și atunci s-au întâmplat de au răposat și dumnealui Barbul Greceanul vel vornic în zilele Prealuminatului Domnu Io Constantin Nicolae⁷ voevod, ianuarie, din 5 zile anul 7240 (1732). Și am scris eu Preda logofăt”.

Evanghelia greco-românească de la București, din anul 1693, nr. inv. 43, fila de titlu. Din „cărțile dumnealui Constandin biv vel Stolnic”, adică din celebra biblioteca a Stolnicului Constantin Cantacuzino

Un alt exemplar al *Sfintei Evanghelii* greco-românești din 1693, cu nr. inv. 152, a fost dăruit Mănăstirii Sinaia de ctitorul Mihai Cantacuzino, care se și semnează, la p. 25 și 245: „Mihai Cantacuzino vel Spăt(ar)”. Pe coperta doi se află o însemnare a unui ieromonah care mai apoi a ajuns stareț la Sinaia, între 1909-1929: „Ieromonahul Dionisie Simionescu, Sf. M(ănăstire) Sinaia, 1887 septembrie 16, Sinaia”.

Semnătura Spătarului Mihai Cantacuzino, pe *Evanghelia* de la București din 1693, nr. inv. 152, p. 245.

Șase cuvinte pentru preoție, de Sf. Ioan Gură de Aur, 1820. Text bilingv, grecesc și românesc. Trei exemplare. Cel cu nr. inv. 542 este coligat cu tipăritura *Cuvântul pentru preoție al Sfântului Grigorie Nazianz*, București, 1821, în care o mică parte este bilingvă. Tipăritură provenită de la Mănăstirea Cernica. Însemnări pe fila de titlu verso, grafie chirilică, creion maro, cu litere mari: „A lui Damaschin Schimonah este. Cernica”. Fila 1 verso nenumărată, grafie de tranziție, cerneală neagră: „Această carte este a suptu însemnatului Acsentie Eclisiarh mic 1852 fevru<arie> 18”.

Cuvântul pentru preoție al Sfântului Grigorie Nazianz, 1821, nr. inv. 177, bilingv la final, are două semnături de episcopi: Fila de titlu, cerneală neagră, grafie latină: „dat Kalinic Miclescu⁸”. P. 1, cerneală albastră, grafie latină: „† Calinic”; cerneală neagră: „Sofronie Episcop Hu<șiu>lui⁹”. Donația Arhim. Theofilact Dinnu.

⁵ Constantin Cantacuzino a fost vel stolnic între anii 1675-1677 și apoi a semnat ca biv vel stolnic până la moarte, în 1716, deși a fost șef al cancelariei domnești, deci Mare Logofăt, în timpul fratelui său Șerban Cantacuzino și a nepotului său, Sfântul Voievod Constantin Brâncoveanu.

⁶ Sfânta Mănăstire Cobia (jud. Dâmbovița) a fost restaurată după 1680 de Pârvu Cantacuzino, fiul lui Drăghici și nepotul lui Constantin Cantacuzino.

⁷ Constantin Mavrocordat era Domnul Valahiei în 1732. I se zicea și Nicolae, după numele tatălui său.

⁸ Mitropolit al Moldovei (1865-1875) apoi Mitropolit Primat al Principatelor Române (1875-1886).

⁹ Episcop al Hușilor (1826-1851) apoi Mitropolit al Moldovei și Sucevei (1851-1861), unchiul și protectorul lui Calinic Miclescu.

De la **Iași** avem o singură carte grecească, *Divanul lumii*, de Domnitorul Dimitrie Cantemir, (rom-grec), Iași, 1698. Însemnare pe o filă adăugată, ce ține loc de filă de titlu, grafie latină, cerneală neagră: „Divanul lumii sau Judecata sufletului cu trupul, de Cantemir. Donată Bibliotecii Monastirei Sinaia de Domnul N. D. Popescu (nuvelist), la iunie 1902. Tipărită la Iași în anul 1698”.

De la **Târgoviște** deținem o carte grecească, tipărită de Sf. Antim Ivireanu: *Serviciul bisericesc*, 1709. Fila de gardă 1^v, grafie latină, în creion: „Tipărit de Antim Ivireanu, Mitropolit Ungrovlahiei, în Târgoviște, la anul 1709. Nifon¹⁰. Ceaslov, Psaltire, Mineiele, Triod și Penticostar”.

Iar de la **Râmnic** avem două *Catavasiere*, din 1753 și din 1784, care au textul scris în trei limbi, română, slavonă și greacă. Cel din 1784 are însemnări: F. 1-3, grafie chirilică, cerneală neagră: „Această carte ce să zice Catavasieri s-au dat fi<nu>lui mieu Ghenadie ierom<onahul>. Iustin¹¹ Arhim<andrit> Sinăi<i>, la anul 1829 Ghenu<a>re 2”. F. 3^v-5, grafie chirilică, cerneală neagră: „Iar eu Ghenadie o am dăruit-o sfintei biserici din Sinaia la le<at> 1829 septembrie 13”.

Manuscrisele grecești din Biblioteca Sfintei Mănăstiri Sinaia

Biblioteca Sfintei Mănăstiri Sinaia deține și o serie de manuscrise grecești, complet grecești sau bilingve, grecești-românești, în majoritate psaltichii. Le-am descris pe larg în *Catalogul Manuscriselor Mănăstirii Sinaia*, București, Basilica, 2017, împreună cu Dr. Dragoș Șesan. Aici le vom face doar o scurtă prezentare.

Ms. rom.-gr. nr. 17, din 1840, un *Antologhion* scris în orașul Comarnic, jud. Prahova, de Nicolae Ivanovici, devenit mai târziu Monahul Neofit de la Sinaia. Cuprinde cântări românești și grecești, în notație hrisantică, de Macarie Ieromonahul, Nicolae Ivanovici, Petru Lampadarie Peloponisiul, Grigorie Protopsaltul, Dionisie Fotino, numit și Moraitul sau Peloponisiul, Petru Efesiul, Ioan Glykys, Ioan Kladas, Ioan Trapezuntul Protopsaltul, Anton Pann și Daniil Protopsaltul¹².

Ms. gr. nr. 33, din 1824, conține *Cântările Sfintei Liturghii*, realizat de Ilie Cântărețul, dascăl la biserica „Sf. Nicolae Vlădica” din București, unul dintre copiiștii favoriți ai lui Macarie Ieromonahul, pentru care a caligrafiat un Stihirar și o Papadichie¹³. Conține heruvice, axioane și chinonice grecești, în notație hrisantică, alcătuite de Daniil Protopsaltul, Petru Lampadarie, Petru Vizantie (ucenicul lui Petru Lampadarie și cel care a activat la Iași la începutul secolului al XIX-lea), Grigorie Protopsaltul, Ioan Trapezuntul, Ioan Kladas, Ioan Glykys, Gheorghe Cretanul, Iacob Protopsaltul, Petru Efesiul și Hurmuz Hartofilax¹⁴. Manuscrisul a fost adus la Sinaia de Monahul Neofit Ivanovici, care l-a cumpărat de la Monahul Atanasie din Mănăstirea Cozia, în 1839, cu 33,20 lei¹⁵. A intrat în biblioteca mănăstirii în urma decesului Monahului Neofit, în data de 29 aprilie 1897¹⁶.

¹⁰ Arhim. Nifon Popescu, starețul Mănăstirii Sinaia între 1888-1906, Protos. Mihail Harbuzaru, Dragoș Șesan, *Catalogul Manuscriselor Mănăstirii Sinaia*, Basilica 2017, București, p. 282.

¹¹ Arhimandritul Iustin a fost stareț la Mănăstirea Sinaia între 1802-1829. A fost ucenicul Sf. Paisie de la Neamț, de unde a venit după moartea starețului său, împreună cu alți părinți nemțeni, dintre care unul era traducător din greacă, Ieromonahul Meletie, iar altul, Arhim. Gherasim Rătescu, a ajuns episcop al Buzăului. În Biblioteca Mănăstirii Sinaia se păstrează manuscrise și tipărituri semnate de Arhim. Iustin sau în care este amintit numele lui, lăsate în anul morții sale, 1829, părinților și mănăstirii (de ex. însemnarea de pe *Viețile Sfinților din luna Septembrie*, tipărită la Neamț în 1807: „Această carte a fost a Sfinției Sale părintele Iustin arhimandritul Sinăii și Sfinția Sa la pristăvire o au lăsat Mănăstirii Sinaia. 1829 sept. 16”).

¹² Protos. Mihail Harbuzaru și Dragoș Șesan, *Catalogul Manuscriselor Mănăstirii Sinaia*, Ed. Basilica, București, 2017, p. 75.

¹³ Gheorghe C. Ionescu, *Lexicon al celor care, de-a lungul veacurilor, s-au ocupat cu muzica de tradiție bizantină în România, compozitori, teoreticieni, muzicologi, dascăli de psaltichie, copiiști, interpreți*, Ed. Diogene, București, 1994, / 174.

¹⁴ *Catalogul Manuscriselor...*, p. 117.

¹⁵ Însemnare chirilică pe f. 290, v. *Catalogul Manuscriselor...*, p. 116.

¹⁶ Ierom. Mihail Harbuzaru, *Manuscrisele psaltice de la Mănăstirea Sinaia*, Editura Cuvântul Vieții a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, București, 2012, p. 81. Este teza de doctorat, susținută în 2010 la Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, sub îndrumarea Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu.

Ms. rom.-gr. nr. 38, cca 1830, în Ploiești, de Ioniță Stoicescu-Logofețelul (1808-1889), cântăreț la Biserica Sf. Gheorghe-Vechi din localitate și profesor de psaltichie la școala aceleiași biserici. Este un *Antologhion* și cuprinde cântări grecești și românești, în notație hrisantică, la Vecernia Mare, Utrenie și Sfânta Liturghie, alcătuite de Petru Lampadarie Peloponisiul, Hurmuz Hartofilax, Dionisie Fotino, Grigorie Protopsaltul, Petru Efesiul, Macarie Ieromonahul, Daniil Protopsaltul, Ioan Kladas, Ioan Trapezuntul, Meletie Sinaitul cel Tânăr, Gheorghe Cretanul, Petru Vizantie și Iacob Protopsaltul¹⁷.

Ms. rom.-gr. nr. 40, realizat probabil de protopsaltul brașovean George Ucenescu (1830-1896), este un *Antologhion* care cuprinde cântări grecești și românești, în notație hrisantică, la slujbele Vecerniei, Utreniei, Pavecerniței Mari și la cele trei Sfinte Liturghii, alcătuite de Gheorghe Paraschiade (protopsalt grec, între 1835-1844 la Catedrala Mitropolitană din Iași), Ioan Kladas, Petru Lampadarie, Hurmuz Hartofilax, Grigorie Protopsaltul, Macarie Ieromonahul, Nectarie Tripoleos Frimu, Daniil Protopsaltul, Petru Berechet, Gheorghe Cretanul, Kiril Arhiereul, Andreu Raduvis, Constantin Protopsaltul, Petru Efesiul, Nichifor Arhidiaconul Antiohiei, Petru Vizantie, Hrisaf cel Nou și Panayotis Halatzoglou Protopsaltul¹⁸.

Ms. rom. – gr. nr. 41 este realizat la M-rea Neamț, Jud. Neamț, de Ierom. Haralambie, înainte de 1853 și cuprinde cântări grecești și românești, în notație hrisantică, la Sfintele Liturghii ale Sf. Ioan Gură de Aur și Vasile cel Mare. Sunt compoziții de Ioan Trapezuntul, Marie Ieromonahul, Iosif Schimonahul și Visarion Ieromonahul, ambii de la M-rea Neamț, Petru Lampadarie Peloponisiul și Nichifor Arhidiaconul. A aparținut lui George Ucenescu, ucenicul Protosinghelului Varlaam Bărăncescu, pe când acesta era la Mănăstirea Sinaia, și al lui Anton Pann¹⁹.

Ms. gr. – rom. nr. 42, realizat la M-rea Neamț de Ierom. Haralambie, înainte de 1851, este un *Chinonicar* care cuprinde cântări grecești și românești, în notație hrisantică, compuse de Grigorie Protopsaltul, Daniil Protopsaltul, Petru Lampadarie Peloponisiul, Petru Vizantie, Visarion Ieromonahul de la Neamț și Macarie Ieromonahul. A aparținut lui George Ucenescu²⁰.

Ms. gr. – rom. nr. 43, realizat la M-rea Neamț de Ierom. Haralambie înainte de 1850, este tot un *Chinonicar*, și cuprinde cântări grecești și românești, în notație hrisantică, compuse de Grigorie Protopsaltul, Daniil Protopsaltul, Petru Vizantie, Hurmuz Hartofilax, Nichifor Arhidiaconul, Gheorghe Cretanul, Ioan Trapezuntul, Dionisie Fotino, Panayotis Halatzoglou Protopsaltul, Petru Lampadarie și Kiril Arhiereul. A aparținut lui George Ucenescu²¹.

Ms. gr. – rom. nr. 44, realizat la M-rea Neamț de Ierom. Haralambie înainte de 1851, este un *Antologhion* care cuprinde cântări grecești și românești, în notație hrisantică, la slujbele Vecerniei Mari, Pavecerniței mari și a Utreniei sărbătorilor, alcătuite de Macarie Ieromonahul, Iacob Protopsaltul, Hurmuz Hartofilax, Gheorghe Cretanul, Silvestru Ieromonahul și Visarion Ieromonahul, ambii de la Neamț. A aparținut lui George Ucenescu²².

Ms. rom.- gr. nr. 45, din deceniul al patrulea al secolului al XIX-lea, a fost scris în localitatea Băicoi din Jud. Prahova de Nicolae Ivanovici (mai târziu Monahul Neofit de la Sinaia). Este un *Antologhion* și cuprinde cântări grecești și românești, în notație hrisantică, la Vecernia Mare, Utrenie și Sfânta Liturghie, alcătuite de Petru Lampadarie și Grigorie Protopsaltul²³.

Ms. rom. – gr. nr. 49, realizat în 1832 de Ioniță Stoicescu Logofețelul (autorul manuscrisului nr. 38 de mai sus), în Ploiești, cuprinde *Cântările Sfintei Liturghii*, alcătuite de Petru Lampadarie, Grigorie Protopsaltul, Petru Efesiul, Petru Vizantie, Ioan Glykys, Ioan Trapezuntul, Ioan Kladas, Daniil Protopsaltul, Iacov Protopsaltul și Gheorghe Cretanul²⁴.

Ms. gr. nr. 50, realizat înainte de 1840, este un *Calofonicon*, cuprinzând irmoase grecești în notație hrisantică, alcătuite de Gherman Neon Patron, Petru Berechet Melodul, Gheorghe Cretanul, Damian Ieromonahul, Ioan

¹⁷ *Catalogul Manuscriselor...*, p. 148.

¹⁸ *Idem*, p. 155.

¹⁹ *Idem*, p. 158.

²⁰ *Idem*, p. 162.

²¹ *Idem*, p. 165.

²² *Idem*, p. 167.

²³ *Idem*, p. 170.

²⁴ *Idem*, p. 181.

Trapezuntul, Petru Lampadarie, Balasie Preotul, Meletie Sinaitul Cretanul cel Bătrân, Daniil Protopsaltul, Atanasie V, Patriarhul Constantinopolului, Panayotis Halatzoglou Protopsaltul, Iacob Protopsaltul și Grigorie Protopsaltul. Manuscrisul a aparținut lui George Ucenescu²⁵.

Ms. gr. nr. 51 este un *Antologhion* realizat de Petru Vizantie²⁶, singurul în notație cucuzeliană de tranziție din Biblioteca Mănăstirii Sinaia. Cuprinde cântări la Utrenie (*Polilee* și *Toată suflarea*) și la Sfânta Liturghie (heruvices și chinonice), alcătuite de Petru Berechet Melodul, Ioan Trapezuntul, Ioan Cucuzel, Daniil Protopsaltul și Petru Lampadarie. Manuscrisul a ajuns în Biblioteca Mănăstirii în 1898, fiind dăruit de starețul sinait Nifon²⁷.

Ms. gr. – rom. nr. 53, un *Antologhion* realizat la jumătatea secolului al XIX-lea, cuprinde cântări grecești și românești la Utrenie și Sfânta Liturghie, alcătuite de Ioan Trapezuntul, Dionisie Fotino, Ioan Kladas, Nicolae Protopsaltul Smirnei, Petru Efesiul, Hurmuz Hartofilax, Grigorie Protopsaltul, Petru Lampadarie, Daniil Protopsaltul și Macarie Ieromonahul. A aparținut Monahiei Glafira din M-rea Dintr-un Lemn, care l-a dăruit Ieromonahului Epifanie Dumitru²⁸.

Ms. gr. – ebr. nr. 56 este o gramatică grecească a limbii ebraice de la finalul secolului al XIX-lea care i-a aparținut episcopului român Dionisie Periețeanul. Acesta și-a făcut studiile în Grecia și a dăruit multe cărți Mănăstirii Sinaia. O semnătură grecească îl indică pe Neofit Nicolaidis, student la Teologie în Noiembrie 1885, drept autor²⁹.

Ms. gr. nr. 62, este un *Utrenier* din 1819. Conține cântări grecești în notație hrisantică, alcătuite de Petru Lampadarie, Grigorie Protopsaltul, Ioan Trapezuntul, Daniil Protopsaltul, Meletie Sinaitul Cretanul cel Tânăr, Hurmuz Hartofilax, Gheorghe Cretanul, Iacob Laurențiu și Damian Vatopedinul. A aparținut lui Nicolae Ștefănescu³⁰, biv trei logofăt în Câmpulung Muscel, care este posibil să fie și copistul. A fost cumpărat de Mănăstirea Sinaia în 2015³¹.

Un manuscris din Biblioteca Academiei Române este important pentru istoria Mănăstirii Sinaia. Ms. rom. – gr. nr. 1951 B.A.R., din 1840 este o psaltichie care cuprinde *Cântările Sfintei Liturghii* în notație hrisantică, alcătuite de Anton Pann, Petru Lampadarie, Daniil Protopsaltul, Ioan Kladas, Ioan Glykys, Ioan Trapezuntul, Macarie Ieromonahul, Grigorie Protopsaltul, Nicolae, fratele din Schitul Stânișoara (jud. Vâlcea). A fost scris de Monahul Varlaam de la Schiturile Stânișoara și Cornet și Nicolae Cântărețul de la Schitul Stânișoara. Este important pentru istoria Mănăstirii Sinaia datorită însemnării de pe fila 26: „Am scris aceste heruvices când mă aflat la învățătură la Monastirea Sinaia, în județu(l) Prahovii. Varlaam monah ot goru (din muntele) Cozii, ot schitul Stânișoara, județu(l) Piteștiului. 1840 martie 17”. Atestă prezența în acea vreme la Sinaia a unei școli monahale cunoscută și în alte județe și în care se învăța muzica psaltică la nivel înalt – heruvicesle nu sunt pentru începători. La acea dată viețuia în Sinaia unul dintre cei mai importanți psalți români ai secolului al XIX-lea, Ierodiaconul Varlaam Bărâncescu (1808-1894), din 1850 Protosinghel. El a fost călugărit la Sinaia în 1836. Toată viața a fost numit și s-a numit „de la Sinaia”, abia de la moarte a fost numit „de la Ciolanu”, după numele mănăstirii buzoiene în care și-a petrecut ultimii ani ai vieții și unde se găsește mormântul său.

Un alt manuscris de la Biblioteca Academiei Române, Ms. rom. - gr. nr. 4266 B.A.R., din 1868 este un *Antologhion* în notație hrisantică cu piese grecești și românești compuse de Teodor Fokeos, Gavriil Preotul Sirimoanul și Protos. Varlaam Bărâncescu de la Sinaia. A fost realizat de Protos. Varlaam Bărâncescu, probabil la Mănăstirea Sinaia³².

În concluzie, Biblioteca Sfintei Mănăstiri Sinaia deține atât tipărituri vechi grecești de valoare cât și manuscrise, mai ales psaltice, care arată, încă odată, importanța limbii grecești în secolele XVII-XIX în Țările Române. Multe dintre

²⁵ *Idem*, p. 188.

²⁶ După ce a plecat de la Constantinopol a fost protopsalt al Catedralei Mitropolitane din Iași și conducător al școlii de psaltichie, între 1805-1818.

²⁷ Însemnare la f. 5, v. *Idem*, pp. 192-193.

²⁸ *Idem*, p. 199.

²⁹ *Idem*, p. 200.

³⁰ Logofătul Nicolae Ștefănescu era moldovean crescut la Mănăstirea Negru-Vodă din Câmpulung Muscel, de starețul Filaret Apamina Beldiman, tot moldovean. A construit o biserică în satul Slobozia, de pe moșia mănăstirii Negru-Vodă. În 1829 a fost ales județ al orașului Câmpulung. Deși era foarte bogat, stăpânind o moșie care-i purta numele, este posibil ca tot el să fie cel care se semnează „Nicolae psaltis”, mai ales că a crescut în mănăstire, v. <http://www.godeni.ro/index.php?page=evolutie-istorica>.

³¹ *Catalogul Manuscriselor...*, p. 209.

³² *Idem*, p. 273.

ele au aparținut de la început Mănăstirii Sinaia, cum sunt cărțile primite de la ctitor sau unele dintre manuscrisele psaltice. Altele au ajuns aici prin Eforia Spitalelor Civile, care le-a luat de la desființatele mănăstiri din apropiere Cobia, Târgșorul, Poiana. Altele au fost dăruite de prieteni ai mănăstirii, ca PS. Dosithei Botoșăneanul, Arhim. Theofilact Dinu și alții. Atrag atenția cărțile vechi care au fost dăruite mănăstirii de către primul episcop al Argeșului, Iosif. La capitolul semnături, deținem pe cele ale ctitorului Mihai Cantacuzino, ale fratelui său, Stolnicul Constantin, apoi ale înalților prelați Calinic Miclescu, mitropolit primat, și Sofronie, Episcopul Hușilor, apoi Mitropolit al Moldovei și Sucevei. Dintre editori cel mai important pentru noi românii este Sfântul Antim Ivireanul, care a tipărit și cărți grecești, dar ca număr de tipărituri casa de editură a lui Nicolaos Glikys din Veneția este cea mai bine reprezentată în biblioteca noastră.

Firește că majoritatea cărților grecești ale mănăstirii sunt de slujbă (toate cele venețiene deținute), dar întâlnim și lucrări de cultură generală, tipărite mai ales la Viena. Se întâlnesc și dicționare și enciclopedii, dar și o lucrare de August Lafontaine.

În ceea ce privește manuscrisele grecești și bilingve, important este cel în notație cucuzeliană de tranziție, al lui Petru Vizantie, prolific copist și protopsalt, care a activat la Iași. Sunt de amintit și manuscrisele Protosinghelului Varlaam Bărbăncescu, cel care este considerat unul dintre cei mai importanți psalți ai secolului XIX, dar și cele ale Monahului Neofit Ivanovici de la Sinaia. Importanți pe plan local sunt și fostul profesor de muzică bisericească de la Ploiești, Ioniță Stoicescu Logofețelul, apoi brașoveanul George Ucenescu, elevul lui Anton Pann, precum și Ilie Cântărețul, copistul favorit al lui Macarie Ieromonahul. Prezența manuscriselor Ieromonahului Haralambie de la M-rea Neamț este doar una dintre mărturiile strânselor legături culturale ale Mănăstirii Sinaia cu lavra Neamțului, evidente prin venirea la Sinaia a monahilor nemțeni, mai ales după moartea marelui îndrumător duhovnicesc, Sfântul Paisie Velicicovschi, dar și prin prezența în biblioteca mănăstirii a numeroase tipărituri românești ieșite din tipografia de la Neamț, care vor face obiectul unui alt studiu.